

više ostati u anglikanskoj Crkvi, jer to bi značilo nevjernost onomu, što ona drži životnim načelima. Dosljedno, zajednica je odlučila zatražiti pristup u kat. Crkvu sa prelazom u pravi „benediktinski red“.

Tako je točnije poznavanje kat. Crkve, milost Božja i pobožna molitva privela iskrene duše u kat. Crkvu.

Gornjoj izjavi pridružila se i zajednica benediktinskih redovnica opatije sv. Brigite u Milford Haven-u kod Tenby-a. Ovaj samostan opstojao je već pred 25 godina kod Londona. Kašnje su redovnice dobile opatiju kod Mallinga u Kentu od pobožne žene Miss Boyd. Iz Mallinga one se premjestiše na današnje mjesto u svrhu da ih duševno opskrbljuju caldey-ski benediktinci. Redovnice su radile zajedno s njima u svim ovim posljednjim postupcima glede crkvnog općenja.

Prema tomu dvije anglikanske zajednice sa 61 osobom danas su primljene u kat. Crkvu, gdje će moći, s blagoslovom Božjim, uspješnije raditi oko obraćenja svoje zalutale braće.

Anton L. Gančević, O. F. M.

Juridičke bilješke.

Haške konvencije o ženidbenom pravu i naši zakoni. U Bogosl. Smotri God. IV. br. 1. str. 81.—85. odgovara g. dr. M. Lanović u bilješci pod gornjim naslovom na naše izvode i opaske u Bogosl. Smotri God. III. str. 199—202, 305—308 i 435—440. U interesu ispravnog shvaćanja zakona za ženidbe katolika moramo mu uzvratiti.

1. G. dr. Lanović zastupa mnijenje, da inozemni katolici, kad u nas brak sklapaju, nisu vezani na zakone naše.

Protivno sadržaje § 3. za žen. katolika, kad odregjuje: „Ne smije nijedan katolik ženiti se u carevini Austrijskoj (sada: u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji) drugčije, nego držeći se svih propisa, što ih zakon crkveni ustanovljuje glede valjanosti ženidbe“. Zakonodavac naš ne veli „nijedan Austrijanac katolički“, kako tog. dr. Lanović hoće, nego „nesmije nijedan katolik ženiti se u carevini Austrijskoj“, a to su posve različite stvari. Kada naš zakonodavac na umu ima samo „austrijske“ katolike, znade već odabrati izraze, koji samo nje obuhvaćaju, n. pr. u § 74. zak. za žen. kat. veli: „Austrijanac katolički može“ itd. Prema ustanovi dakle § 3. zak. za žen. kat. ovisi valjanost

braka, što ga ikoji katolik (tuzemac ili inozemac) u „Austriji“ sklapa, od obdržavanja kat. crkvenih zakona.

U § 42. zak. za žen. kat. ustanovljuje se, da je jedino kat. crkveni sud nadležan da sudi o valjanosti braka, koji je u času parnice čisto katolički.¹ Isto se ustanovljuje u § 43. zak. za žen. kat. glede braka, koji je u času parnice mješovit, a bio je u času sklapanja čisto katolički ili mješovit.² Kat. crkveni sudovi, kako se po sebi razumijeva, moraju valjanost braka prosugjivat prema kat. crkvenim zakonima. To znade svatko, to je znao i naš gragj. zakonodavac. Ako je dakle ipak odredio, da o valjanosti tih brakova ima suditi samo crkv. kat. sud, to je očito htio, da za valjanost odnosno nevaljanost tih brakova budu mjerodavni kat. crkveni zakoni.

U čl. X. konkordata, a taj je članak (i) državni zakon, ustanovljuje se izrično, da će kat. crkv. sudovi u ženidbenim stvarima suditi „juxta sacros canones“. Tu dakle imademo i izričnu ustanovu gragj. našeg zakonodavca, da kat. crkv. sudovi moraju suditi po i prema kat. crkv. zakonima.

G. dr. Lanović misli, da su za valjanost braka katoličkih inozemaca, što ga u nas sklapaju, mjerodavni zakoni njihove domovine, a ne zakoni naši.

Upravo je protivno istina. U § 3. zak. za žen. kat. upućuje naš zakonodavac glede uvjeta valjanosti braka katolika jedino na naše (crkvene) zakone. Crkveni kat. sudovi, koji su glasom §§ 42. i 43. zak. za žen. kat. jedino nadležni da sude o braku katolika, moraju suditi jedino prema kat. crkv. zakonima ili, kako naš gragj. zakonodavac veli: „juxta sacros canones“. Ne će se valjda nitko naći, koji bi inozemne gragjanske zakone uvrstio među „sacros canones“.

Gragjanski je naš zakonodavac prihvatio načelo, da jedino crkva ima pravo postavljati ženidbene zapreke za katolike.³ Zato on takovih ni ne postavlja, već samo gragj. žen. zabrane.⁴ U

¹ „O valjanosti ženidbe katolika odlučuje onaj sud duhovni, koji je nadležan po zakonih crkve katoličke“

² „O valjanosti ženidba, koje se sklapaju medju kršćani katoličkimi i nekatoličkimi, može, dok jedan ženidbeni drug spada k crkvi katoličkoj, odlučivati samo katolički sud ženidbeni“.

³ Čl. X. konkordata: Uvod. patent. od 8. listop. 1856. (početna stavka); §§ 3. 74. zak. za žen. kat., §§ 12. 69. Nap. za duh. sud.

⁴ Vd. §§ 4—14. zak. za žen. kat.

savezu s tim prometnule su se dosadanje građanske ženidbene zapreke pogledom na katolike u građ. ženidbene zabrane. Rasvijetliti ćemo rečeno primjerom. §§ 49.⁵, 50.⁶ i 51.⁷ o. gr. zak. postavljaju građ. ženidbenu zapreku maloljetnosti, Zapreka ta dokinuta je za katolike §§ 5.⁸ i 6.⁹ zak. za žen. kat., te pretvorena za nje u građ. žen. zabranu. Isto se dogodilo i za katoličke inozemce, kako to jasno pokazuje § 7. zak. za žen. kat.¹⁰ Tu se (umah iza §§ 5. i 6., gdje je rečeno, da maloljetnost nije za katolika zapreka, već samo zabrana) izriče, da su zakoni domovine inozemca mjerodavni samo glede pitanja, od koga imade on donijeti privolu.¹¹ Drugačije nije ni mogao odrediti zakonodavac, koji izjavljuje (čl. X. konkordata), da je crkva vlasna, a ne država, postavljati za katolike ženidbene zapreke i suditi o valjanosti njihovih brakova.

2. G. dr. Lanović zastupa nadalje mnijenje, da se valjanost braka, što ga protestant hrvatski pripadnik sklopi sa katolikom hrvatskim pripadnikom, prosuditi ima (pogledom na ženidbenu sposobnost) koli po zakonima građanskim, izdanim za protestante, toli po zakonima, izdanim za katolike (crkvenima).

⁵ „Maloljetnici ili punoljetnici, koji za koje mu drago uzroke nemogu sami po sebi valjano obvezati se, nesposobni su također bez privoljenja svoga zakonitoga oca valjano oženiti se. Ako otac nije više živ, ili nije sposoban zastupati ih, za valjanost ženidbe ište se osim očitovanja urednoga zastupnika i privoljenje suda“.

⁶ „Da bi se mogli valjano oženiti maloljetnici, koji su nezakonito rođeni, potrebno je osim tutora da pristane i oblast sudbena“.

⁷ „Ako bi maloljetni koji tudjinac hotio da se oženi u ovih država, i ne bi mogao pokazati potrebnog privoljenja, dužan je sud ove države, na koji bi on spadao po svojem staležu i prebivalištu, odrediti mu zastupnika, koji će pred istim sudom kazati, da li pristaje ili nepristaje na ženidbu“.

⁸ „Maloljetnici ili i punoljetnici, koji ne mogu sami po sebi pravno obvezati se, ne smiju se ženiti bez privoljenja svoga zakonitoga oca. Ako otac nije više živ, ili ako nije sposoban zastupati ih, tad se ište za njih očitovanje urednoga zastupnika i privoljenje vlasti sudbene“.

⁹ „Da bi se mogli oženiti maloljetnici, koji su nezakonito rođeni, iziskuje se (njemački: „Unheilige Minderjährige bedürfen zur Schliessung der Ehe“) očitovanje tutora njihovoga i privoljenje vlasti sudbene“.

¹⁰ „Čije privoljenje ima prinijeti maloljetni inozemac, koji je rad oženiti se, to se prosudjuje po zakonih one zemlje, kojoj isti spada“.

¹¹ „Ispredi § 71. Nap. za duh. sud.: „Valja bditi nad tim, da se inozemci nepuštaju na vjenčanje drugačije, nego ako ispune sve ono, što je potrebno, da se zakonito sklopiti može ženidba“ u savezu s §§ 12. i 69. Nap. za duh. sud.

Ovo je mnijenje krivo. O takovom braku može glasom § 43. zak. za žen. kat., dok je jedna stranka katolička, suditi samo kat. crkv. sud. Taj će valjanost braka prosugjivati isključivo prema kat. crkv. zakonima i njegova će osuda biti mjerodavna i za državu. Uzmemo li, da je taj prvobitno mješoviti brak prelazom katoličke stranke na protestantizam postao čisto protestantskim brakom, suditi će o njegovoj valjanosti glasom § 56. zak. za žen. kat. svjetovni sud, te ga proglasiti nevaljanim jedino onda, ako je nevaljan po kat. crkv. pravu.¹² Očito je dakle, da su za valjanost upitnoga braka mjerodavni lih kat. crkveni zakoni, a nikako gragjanski izdani za protestante.

Kako je po zakonu za žen. katolike za osobu katoličku mjerodavno lih kat. crkv. pravo, vidi se napose iz ustanove §. 44.¹³ Tu je govora o braku prvobitno čisto nekatoličkom, koji je uslijed prelaza jedne stranke na kat. vjeru postao mješovit. O valjanosti toga braka može prema odredbi § 44. suditi i kat. crkveni sud i svjetovni (odnosno crkveni nekatolički), nu za katoličku stranku mjerodavna je u pogledu pitanja valjanosti samo osuda kat. crkv. suda; taj će pako naravno upitni brak prosugjivati lih po kat. crkv. pravu, premda u času sklapanja nije bila nijedna stranka kat. vjere.

Kraj ovih tako jasnih i tako odlučnih ustanova zak. za žen. kat. upravo nam je zagonetkom, kako je g. dr. Lanović mogao doći do svog mnijenja, da se valjanost braka, što ga katolik

¹² „Ako su oba supruga sljedbenici nekatoličkoga kojega vjeroispovjeda-
danja, tad o valjanosti ženidbe njihove odlučuje onaj sud, koji je nadležan
za ženidbene stvari njihovih jednovjeraca. Nego ako je pri sklapanju ženidbe
jedna barem stranka bila član crkve katoličke, ili ako su oba supruga prešla
na vjeru katoličku, pak su se kašnje opet od nje odmetnula, tad se zapreke,
kojih zakon crkveni nepoznaje, ne mogu navesti kao razlog nevaljanosti“.

¹³ „Ako od dva ženidbena druga, koji su se uzeli kao kršćani neka-
tolički, pregje jedan na vjeru katoličku, ne će time stranka nekatolička biti
priječena, poslužiti se svojim pravom pobijanja po zakonu ženidbenom i pred
sudom ženidbenim, kojemu je uslijed vjeroispovijedanja svoga podčinjena, a
može se i valjanost ureda radi izviditi po istom zakonu i po istom sudu.
Presuda izrečena o valjanosti ženidbe, bit će odlučna pri prosudjivanju gra-
djanskih pravnih razmjerja. Nego, ako presuda glasi, da ženidba nije valjana,
imat će se ista posredovanjem zemaljskoga načelstva saobćiti crkvenom sudu
katoličkoga ženidbenoga druga, da isti sud riješi, na koliko može izrečena
presuda biti obvezatna za savjest pomenutoga druga ženidbenoga“. Isp. §§
45., 46. 47. zak. za žen. kat.

naš pripadnik sklopi s nekatolikom našim pripadnikom, prosuditi ima po zakonima jedne i druge stranke.

3. U pogledu bitne forme zastupa g. dr. Lanović mnijenje, da ne valja brak, što ga katolik naš pripadnik sklopi u inozemstvu sa nekatolikom našim pripadnikom, ako nije pri sklapanju obdržavana forma, što ju gragj. zakon mjesta propisuje.

I ovo je neispravno. U § 74. zak. za žen. kat. ustanovljuje se izrično, da katolik naš pripadnik u inozemstvu može upobiti onu formu sklapanja braka, što ju gragj. zakon mjesta propisuje, ako i u koliko ta forma odgovara crkv. kat. pravu;¹⁴ drugim riječima: brak će biti valjan, ako je katolik naš pripadnik obdržavao formu, što ju propisuje kat. crkv. pravo, inače biti će nevaljan.

Uzmimo, da se o valjanosti takvog mješovitog u inozemstvu sklopljenog braka u nas povede parnica. Nadležan je po § 43. zak za žen. kat. jedino kat. crkv. sud, a taj će naravno jedino gledati na to, da li je obdržavana forma, što ju propisuje crkveni zakon, a nikako na to, da li je obdržavana forma, što je propisuje gragj. zakon mjesta, gdje je brak sklopljen. Osuda izrečena po kat. crkv. sudu mjerodavna je i za državu. Za slučaj opet, da je taj prvobitno mješoviti brak prelazom kat. stranke na protestantizam postao čisto protestantskim brakom, suditi će o njegovoj valjanosti svjetovni sud, te će ga prema odredbi § 56. zak. za žen. kat. proglasiti nevaljanim samo onda, ako je u pogledu forme nevaljan po kat. crkv. pravu.

Iz ovoga se vidi, da se valjanost braka, što ga katolik s nekatolikom u inozemstvu sklopi, u pogledu bitne forme prosugjuje po kat. crkv. pravu, a nikako po gragjanskom pravu mjesta, gdje je sklopljen.

4. O vrijednosti načela t. zv. općeg internacionalnog privatnog prava izrazuje se g. dr. Lanović ovako: „U internacionalnom je privatnom pravu tako općenito priznato načelo, da se osobna sposobnost inozemčeva prosugjuje po zakonima njegove domovine, da „koji bi zakonodavac pokušao odnemariti to načelo, onaj bi isključio sebe iz zajednice civiliziranih naroda“: da se poslužim riječima vladinog obrazloženja k osnovi inter-

¹⁴ „Austrijanac katolički može, kada se ženi u inozemstvu, onaj način ženjenja, što propisuju ili dopuštaju zakoni zemaljski, uzeti za pravilo u toliko, u koliko isti odgovara uvjetom, pod kojimi katolički zakon u zemlji onoj, u kojoj se ženidba sklapa, priznaje valjanost ženidbe“.

konfesionalnog zakona. U ostalom to je stvar za svakoga juristu tako jasna, te bi značilo nositi sove u Atenu, da dalje na to riječi trošim“.

Na ovu samosvjesnu izjavu neka nam je dozvoljeno nešto primjetiti.

Na području neke države vrijedi samo ono kao pravo, što ga ta država odredi, jer se svaka država za svoje područje smatra suverenom. S toga, ako pravo koje strane države na području druge države vrijedi, bit će to samo zato i samo u toliko jer i u koliko ta druga država pravo strane države prihvaća. Načelo n. pr. da se osobna sposobnost inozemčeva prosuditi ima po zakonima njegove domovine (države), vrijediti će u stanovitoj državi samo onda i samo u toliko, ako i u koliko dotična država to načelo prihvati. Razlozi, koji za prihvrat toga načela vojuju, biti će tim snažniji te će tim prije državu skloniti da ga usvoji, čim je više drugih država to već učinilo; nu svi ti razlozi, kolikogod bili jaki, ne mogu sami po sebi proizvesti, da spomenuto načelo na području neke države pravnu snagu zadobije, ako i u koliko mu se dotična država opre. Zato je uvijek „quastio facti“, da li i u koliko na području koje države vrijedi neko načelo t. zv. općeg internacijalnog privatnog prava.

Zakonodavac naš usvojio je u § 34. o. gr. zak. načelo, da se osobna sposobnost inozemčeva prosuditi ima po zakonima njegove domovine. Tako se barem općenitije shvaća taj paragraf. Kada je 1855. sklopljen konkordat i u njem u čl. X. usvojeno i uzakonjeno načelo, da glede valjanosti brakova katolika zakone izdati i suditi može samo crkva, a država jedino glede gragj. pravnih posljedica, te kada je taj članak proveden zakonom za ženidbe katolika od 8. listopada 1856., derogirano bi §. 34. o. gr. zak. pogledom na valjanost braka katolika.

Država, koja zakonom izjavljuje, da jedino crkva ima pravo izdavati zakone i suditi o valjanosti braka katolika, ne može pridržati načelo, da se valjanost braka katolika inozemca prosuditi mora po gragjanskim zakonima njegove domovine, pošto crkva i crkveni sudovi gragjanske ženidbene zapreke ne priznavaju niti ih mogu priznati. Ili dakle valja reći, da je država glede pitanja valjanosti braka katolika napustila načelo §. 34. o. gr. zak., ili valja reći, da nije crkvi prepustila zakonodavstvo i sudovanje glede tog pitanja. Pošto čl. X. konkordata i §§ 3.,

42., 43., 48., 56., 74. zak. za žen. kat., a to su *leges posteriores et speciales*, ne dopuštaju dvojbe o tom, da je crkvi predano zakonodavstvo i sudovanje u pogledu valjanosti braka katolika, derogirano je njima glede valjanosti braka katolika načelu sa- držanom u § 34. o. gr. zakona.

G. dr. Lanović prikazuje stvar tako, kao da je spomenuto načelo (t. j. načelo, da se osobna sposobnost inozemčeva pro- suditi ima isključivo po zakonima njegove domovine) pravi „*noli me tangere*“ i nekakov „*sacrosanctum*“. Da vi- dimo kako s tim načelom postupa ugarski zak. čl. XXXI. ex 1894. o civilnom braku, dakle zakon, koji se ne će lako prikoriti s natražnjačtva. U § 109. tog zak. članka ustanovljuje se, da se valjanost braka, što ga ugarski državljanin u Ugarskoj sklapa s inozemkom, prosuditi ima u svem, izuzevši doba i djelo- tvornu sposobnost žene, isključivo po ugarskom zakonu.¹⁵ U § 111. istog zak. članka ustanovljuje se,¹⁶ da su inozemci, koji u Ugarskoj brak sklapaju, vezani ženidbenim zaprekama §§. 11. 12. i 13. ovog zak. članka. S jedne dakle strane ne vežu ino- zemca zakoni njegove domovine (§ 109.), a s druge strane vežu ga (ad valorem) zakoni strane mu države (§ 111.). Tu je i te kako povregjeno načelo t. zv. općeg internacijalnog privatnog prava, t. j. načelo, da se osobna sposobnost inozemčeva pro- suditi ima isključivo po zakonima njegove domovine. Ugarski dakle zakonotvorci godine 1894. nisu bili mnijenja: „da bi za- konodavac, koji bi pokušao odnemariti to načelo, sebe isključio iz zajednice civiliziranih naroda“, niti su ugarski pravnici pod konac 19. vijeka držali: „da je to stvar za svakoga juristu tako jasna, te bi značilo nositi sove u Atenu, da se na to dalje riječi troše“. Ako je ugarski zakonovac g. 1894., kada je nauka int. priv.

¹⁵ „Wenn ein ungarischer Staatsbürger männlichen Geschlechtes mit einer ausländischen Person weiblichen Geschlechtes, sei es im Auslande, sei es in Ungarn, eine Ehe schliesst, ist die Giltigkeit der Ehe mit Ausnahme des Alters und der Handlungsfähigkeit der Frau nach dem ungarischen Ge- setze zu beurtheilen“. (Njemački prevod).

¹⁶ „Im Falle in Ungarn geschlossener Ehen sind die §§ 11, 12 und 13 des gegenwärtigen Gesetzes auch auf die Ausländer anzuwenden“. (Nje- mački prevod).

¹⁷ Spomenuti § 11. govori o zapreki srodstva i tazbine, § 12. govori o zapreki žen. veza, a § 13. o zapreki sporazumnog pokušaja umorstva ženidbenog druga.

prava već toliko napredovala, mogao za volju svog nacionalnog prava okrnjiti spomenuto načelo tzv. opć. int. priv. prava, to je naš zakonodavac g. 1855. i 1856., kada je nauka int. priv. prava u povojima bila, za volju kat. crkvenog prava, a to je pravo svih katolika svega svijeta, neprispodobivo više opravdano slično mogao učiniti.

Naše mnijenje zastupaju: Maro¹⁸, Kutschker¹⁹, Schulte²⁰, Vering²¹ i dr. G. Lanovič, ako si je dosljedan, ne će nijednog od ovih priznati „juristom“. Godine 1868. dokinut je u Austriji zakon za žen. kat., pa za to iza te godine naravno nema austrijskih pravnika, koji bi ga kao mi tumačili.

Jedva će se naći prirodnije načelo od onoga, da valjanost braka prosuditi treba prema zakonima, koji su vrijedili za stranke u času sklapanja, a ipak je i to načelo t. zv. općeg int. priv. prava naš zakonodavac za brakove katolika napustio. U §. 48 zak. za žen. kat. odredio je, da o valjanosti braka prvobitno čisto nekatoličkog, koji je u času parnice čisto katolički, suditi ima jedino kat. crkv. sud, razumijeva se prema kat. crkv. zakonima.²² U § 56. zak. za žen. kat. odredio je, da svjetovni sudovi valjanost braka prvobitno čisto nekatoličkog, koji je kasnije postao čisto katoličkim, a sada je t. j. u času parnice opet čisto nekatolički brak, prosuditi imadu po kat. crkv. pravu. U slučajevima dakle §§ 48. i 56. prosugjuju se brakovi po kat. crkv. pravu, premda u času sklapanja nijedna stranka nije bila vjere katoličke.

¹⁸ Haimerl's Vierteljahrsschrift f. Rechts- u. Staatswissenschaft 1858. Bd. I. S. 71. ff.

¹⁹ Kutschker, Eherecht d. kath. Kirche Bd. 4. § 289. S. 673. ff.

²⁰ Erläuterung des Gesetzes über die Ehen der Katholiken im Kaiserthume Oesterreich, Prag 1856. S. 45.

²¹ Archiv f. kath. Kirchenrecht. Bd. 15. S. 275 ff.

²² „Ako dvie osobe, koje su se uzele kao kršćani nekatolički, predju na vjeru katoličku, tad, ako nastane pitanje o valjanosti ili nevaljanosti ženidbe, odlučuje ženidbeni sud katolički. Ako li je zaprieka, koja se je počnila, nepoznana zakonu onomu, pod kojim je ženidba sklopljena bila: tad sa presudom, na nevaljanost glasećom, ima se u obziru njenog uzdjelovanja za gradjanska pravna razmjerja djece postupati tako, kao da se je ženidba razpustila, i stranki, koja pristojnoga uzdržavanja neima, imat će stranka druga, ako imetak njezin to dopušta, plaćati godišnju svotu, koja će se ustanoviti nagodom, ili, ako nagoda ne bi za rukom pošla, po sucu redovitom. Dužnost davanja prestaje, čim ženidbena stranka, koja davanje to bere, pomoći ove za pristojno svoje uzdržavanje više nepotrebuje, ili čim se opet oženi ili uda“.

Načelo, da je glede forme braka mjerodavan građanski zakon mjesta, napustio je takogjer naš zakonodavac za brakove katolika. U § 74. zak. za žen. kat. ustanovljuje, da se brak našeg katoličkog pripadnika, sklopljen u inozemstvu, u pogledu forme prosugjuje po kat. crkv. pravu.²³ To priznaje i g. dr. Lanović za brak, što ga dvoje katoličkih naših pripadnika u inozemstvu sklopi.²⁴

Kako se iz svega ovoga vidi, naš je građj. zakonodavac usvojiv i uzakoniv načelo: da su za valjanost braka katolika mjerodavni samo kat. crkv. zakoni, tomu načelu morao žrtvovati načela t. zv. općeg int. priv. prava, u koliko se ista kose s usvojenim i uzakonjenim njegovim temeljnim načelom. Na čelo zakona za ženidbe katolika zapisao je (vd. Uvodni patent od 8. listop. 1856.) svrhu zakona: „da se propisi građjanskog prava postojeći za ženidbe katolika u sklad dovedu s naredbami crkve katoličke“, pa je dosljedno svom temeljnom načelu i prema izraženoj svrsi sazdao cijeli zakon za ženidbe katolika. Bio je uvjerenja, da je potrebnije, da mu zakoni budu u skladu glede valjanosti braka katolika sa pravom kat. crkve, nego li da mu budu u skladu sa načelima t. zv. općeg int. priv. prava. Mnogi naši današnji pravници cijene u velike potrebu, da građj. propisi u skladu budu s načelima t. zv. općeg priv. prava, a malo ili nikako cijene potrebu, da građj. propisi u skladu budu glede brakova katolika s pravom kat. crkve. Ne dvojimo, da će de lege ferenda to njihovo mnijenje i uvjerenje od velikog utjecaja biti; de lege lata ne pripada mu nikakav utjecaj.

Da nas se ne bi krivo shvatilo, ponavljamo, da je naš građj. zakonodavac od načela sadržanog u § 34. c. gr. zak. otstupio samo u pogledu valjanosti kat. braka. Braku čisto katoličkom ili mješovitom, sklopljenom u inozemstvu po inozemnim (obim) pripadnicima prema zakonima njihove domovine, priznaje naš građj. zakonodavac građjanske pravne posljedice (Isp. čl. VII. uvodnog patenta od 8. list. 1856.). Braku takovom sklopljenom u nas ne priznaje građj. pravne posljedice, ako nisu ob-

²³ Cit. u opasci 14.

²⁴ Kamo vodi aprioristično precjenjivanje načela t. zv. općeg int. priv. prava pokazuje primjer dr. M. Derenčina (Tumač, str. 262. op. 9.), koji usprkos izrične ustanove § 74. zak. za žen. kat. tvrdi, da naš pripadnik katolik mora u inozemstvu obdržavati formu, što ju propisuje građjanski zakon mjesta.

državali propise kat. crkv. prava; tima propisima podvrgao ih je naš zakonodavac, polazeć sa stanovišta, da na svom području ne treba dopustiti stranim onoga, što svojim pripadnicima brani. (§ 3. zak. za žen. kat. coll. § 33. o. gr. zak.). Tko ovo pred očima ima, lako će uviditi, kako g. dr. Lanović pretjerava, kad veli, da bise naš zakonodavac takovim ustanovama isključio iz zajednice civiliziranih naroda.

Kroz jedno 60 godina sude u nas kat. crkv. sudovi o valjanosti braka katolika i za državni forum. Možda se toj okolnosti pripisati ima, što su mnogi naši pravници izgubili manje više kontakt sa zakonom za ženidbe katolika, pak im to otežćava temeljito i svestrano shvaćanje ovoga zakona i pojedinih njegovih ustanova.

5. G. dr. Lanović poriče, da bi on našim crkvenim sudovima prigovarao, što ne će da respektiraju barem one državne zakone, koji sadrže ustanove *praeter legem ecclesiasticam*. Navodimo doslovno njegove riječi iz Mjes. pravn. dr. god. 1912. str. 44. i 45., pa neka naši čitatelji sami sude. Dr. Lanović tu piše: „U pogledu provedbe ustanova prvog dijela II. konvencije — propisa naime o dopustivosti tužbe na rastavu od stola i postelje odnosno na razrješenje braka — ne bi s obzirom na današnje pravno stanje kraljevina Hrvatske i Slavonije bilo nikakove zapreke, kad bi crkveni naši ženidbeni sudovi htjeli respektirati barem one državne zakone, koji sadrže ustanove *praeter legem ecclesiasticam* (podvučeno po nama), jer prema ovim ustanovama konvencije dolazi nesamo domaći zakon supruga već i zakon mjesta, gdje se tužba diže (*lex fori*), do potpunog izražaja. Po jednom naime i po drugom zakonu mora biti tužba dopustiva i po jednom i po drugom zakonu mora postojati razlog za rastavu od stola i postelje, odnosno za razrješenje braka (čl. 1.—3. II. konvencije). Ali naši crkveni ženidbeni sudovi nesamo da ne respektiraju (podvučeno po nama) pri svom sudovanju onih državnih zakona — napose inozemnih — koji su *contra legem ecclesiasticam*, već ni onih, koji sadrže ustanove *praeter legem ecclesiasticam* (podvučeno po nama), pak će i unatoč uzakonjenoj II. haškoj konvenciji o ženidbenom pravu pripuštati i takove tužbe inozemaca na rastavu odnosno na razrješenje braka, koje po domaćim zakonima supruga nijesu dopustive, ako su samo dopustive po crkvenom zakonu.“

Jednako poriče dr. Lanović, da bi on zagovarao, neka se crkv. kat. sudovima oduzme pravo suditi za državni forum. Nije nam na umu, da se za riječi prepiremo. Tko za neki nazor i tražbinu razloge navodi, pak te razloge usvaja, taj odnosni nazor i tražbinu i zagovara ili zastupa. Dr. Lanović navodi razloge za nazor, da treba crkv. kat. sudovima oduzeti pravo suditi za državni forum pak te razloge i usvaja, doslijedno zastupa ili zagovara taj nazor i tražbinu u njem sadržanu. Kada je g. dr. Lanović g. 1908. pisao²⁵: „Završujem sa željom, da ova moja knjiga ne bude za koju godinu dana više zbirkom pozitivnih matičnih propisa, već tek podesnim materijalom energičnom legislatoru, koji će na modernim principima restaurirati institut naših matičnih knjiga“ zagovarao je uvođenje civilnih matrica²⁶. U stvari je sadašnji postupak g. dr. Lanovića u nazočnom predmetu jednak tadanjem.

6. G. dr. Lanović je opazio, da smo mu samo „per lapsum calami“ pripisali nazor, da bi grčko-istočni sudovi mogli razriješiti brakove, koji su u času parnice mješoviti, a bili su nekoč čisto katolički ili u času sklapanja mješoviti. Premda je iz konteksta našeg očevidno, da se radi o „lapsu calami“, ipak mu na njegovoj lojalnoj opasci zahvaljujemo.

Dr. I. A. Ruspini.

²⁵ Zbirka matičnih propisa (Zagreb 1908.), Predgovor str. VI.

²⁶ L. c. str. 9—13.

Recenzije.

Bulletino di archeologia e storia dalmata pubblicato per cura di Fr. prof. Bulić. Anno XXXIV. Spalato 1911.

Većina članaka je kao obično iz pera Bulićeva. Ilustr. redaktor referira u prva dva članka o bogatim rezultatima iskapanja apside jedne drevne kršćanske crkve, koja se nalazi na zapad solinskoga groblja nazvanoga „di 16 sarcofagi“ (str. 3—39.), a tako i o daljnjim iskopinama u sta-

rom kršč. groblju u Crikvinama blizu Čučinih kuća na putu iz Solina u Vranjic (str. 40—49). To je već četvrto kršćansko groblje, što se otkrilo u Solinu. Njeki natpisi kao n. pr. onaj, (Mar)cellini v(iri) cl(ar)issimi jesu vrlo dragocjeni, te nam daju podatka za nove kombinacije o prošlosti solinskoj. Veći su nadalje radovi: Tre bassorelievi sepolcrali nel Museo di Spalato (str. 76—88) od dra. J. Bervaldi-a, pak onaj graditelja Gj. Stratimirovića „O